

УДК 159.922:616.891:316.485.26
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2021-3-13

АКТУАЛЬНІ МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ НАСЕЛЕННЯ У ПЕРІОД ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Кабанцева Анастасія Валеріївна,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психіатрії, психотерапії, наркології і медичної психології

Донецький національний медичний університет

avk111-111@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-7678-6052>

Мета: розкрити актуальні медико-психологічні проблеми населення у період гібридної війни, а також визначити шляхи їх вирішення і попередження.

Методи: теоретико-методологічний аналіз, клінічна бесіда, психологічне тестування, анкетування.

Результати. Серед досліджуваних прояви тривоги мали 31% (30 осіб), нервово-психічну напругу – 30% (29 осіб), прояви астенії – 27% (26 осіб), прояви вегетативних порушень – 27% (26 осіб), прояви невротичної депресії – 26% (25 осіб), низьку стресостійкість – 23% (22 осіб), негативну самооцінку емоційного стану – 22% (21 осіб). За результатами первинної діагностики встановлено, що третина вибірки мають проблеми психологічного характеру, які провокують розвиток психічних захворювань. Із метою попередження глибокої психічної патології 29 респондентам було рекомендовано додаткове (поглиблене) діагностичне обстеження, що надало змогу виявити більш складні порушення психоемоційного стану.

Висновки. Основними медико-психологічними проблемами у період гібридної війни є те, що за великої кількості інформації у населення існує дефіцит реальних даних соціально-економічного становища країни, через що виникає невпевненість у власному майбутньому. У більшості респондентів (78%) низька обізнаність щодо протистояння гострому та хронічному стресу, сприймання власних фізіологічних і духовних потреб має другорядність або взагалі відсутнє. Наслідками такого стає розвиток симптоматичних проявів посттравматичного стресового розладу (37,4%), астенії (27%), вегетативних порушень (27%), невротичної депресії (26%).

У вирішенні медико-психологічних проблем населення свою ефективність показали: застосування різномірної діагностики, організація комплексної медико-психологічної допомоги, індивідуалізація до кожного випадку, дотримання «бригадного» принципу, сприяння підвищенню інформаційної культури населення та психологічної безпеки кожної окремої особистості суспільства через збільшення фільтрації мас-медійного контенту, збільшення стресостійкості завдяки поширенню тьюторингу щодо підвищення мотивації, самоефективності, розвитку особистісного потенціалу.

Ключові слова: психодіагностика, психопрофілактика, психокорекція, психоемоційний стан, копінг-поведінка, донозологічні форми.

CURRENT MEDICAL AND PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF THE POPULATION DURING THE HYBRID WAR

Kabantseva Anastasiia Valeriivna,

Ph.D. in Psychology,

Associate Professor at the Department of Psychiatry, Psychotherapy, Narcology and Medical Psychology

Donetsk National Medical University

avk111-111@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-7678-6052>

Purpose: to reveal the current medical and psychological problems of the population during the hybrid war, as well as to identify ways to solve and prevent them.

Methods: theoretical and methodological analysis, clinical interview, psychological testing, questionnaires.

Results. 31% (30 people) among the studied had manifestations of anxiety, 30% (29 people) had mental stress, 27% (26 people) had manifestations of asthenia, 27% (26 people) had manifestations of autonomic disorders, 26% (25 people) had manifestations of neurotic depression, 23% (22 people) had low-stress resistance, and 22% (21 people) showed negative self-esteem of emotional state. According to the results of the initial diagnosis established that a third of the sample group has psychological problems that provoke the development of mental illness. To prevent deep mental pathology, 29 respondents were recommended an additional (in-depth) diagnostic examination, which allowed them to identify more complex psycho-emotional disorders.

Conclusions. The main medical and psychological problems during the hybrid war are connected with the fact that having a large amount of information the population has a shortage of real data on the

socio-economic situation of the country due to which there is uncertainty about their future. The majority of respondents (78%) have a low awareness of coping with acute and chronic stress, perception of their own physiological and spiritual needs is secondary or absent at all. The consequences of this are the development of symptomatic manifestations of post-traumatic stress disorder (37.4% of respondents), asthenia (27% of respondents), autonomic disorders (27% of respondents), neurotic depression (26% of respondents).

In solving medical and psychological problems of the population were particularly effective: the use of multilevel diagnostics, organization of comprehensive medical and psychological care, individualization of each case, compliance with the “brigade” principle, promoting information culture and psychological security of each individual, by increasing mass-media content filtration, increasing stress resistance due to the spread of tutoring to increase motivation, self-efficacy, personal development.

Key words: *psychodiagnostics, psychoprophylaxis, psychocorrection, psychoemotional state, coping behavior, pnosological forms.*

Вступ

Сьогодні людство перебуває та функціонує за умов гібридної війни, що характеризується торговельно-економічною, політичною, соціальною кризами у поєднанні з розпалюванням збройного конфлікту й активним використанням інформаційних засобів і технологій. Нагнітання несприятливої обстановки, маніпулювання людською свідомістю, регулювання впливу й управління людськими, економічними, ринковими та земельними ресурсами – все це стає наслідками цієї війни, а також підґрунтям для розвитку нових проблем (Osiichuk, Shepotylo, 2019), зокрема медико-психологічного характеру, що пов'язані зі зниженням рівня та якості життя, розвитком психосоматичної, психічної та іншої патології, а отже, виникають нові виклики для науки та практики щодо збереження психічного здоров'я нації, зокрема розробки нових підходів раннього виявлення психологічного дисбалансу серед населення, попередження розвитку психічних розладів, методів корекції та реабілітації.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Теоретико-методологічний аналіз показав велику зацікавленість науковців щодо дослідження дефініції «гібридна війна» у різних площинах, зокрема військовій (Требін, 2014; Child, 2019), правовій (Власюк, 2015), політичній (Карман, 2015; Магда, 2015), лінгвістичній (Яворська, 2016; Лобода, Klinke 2019), економічній (Osiichuk, Shepotylo, 2019), державно-управлінській (Панченко, 2020).

О. Комарчук відзначає, що гібридна війна є сукупністю чітко підготовлених і швидко реалізованих військових, дипломатичних та інформаційних дій, спрямованих на досягнення стратегічних цілей (Комарчук, 2018).

О. Панченко наголошує на тому, що ключовим компонентом гібридної війни є інформаційна складова частина та застосування телекомунікаційних технологій. У своїй монографії «Информационно-психологическая безопасность в эпоху турбулентности» автор робить ґрунтовний аналіз сучасних технологій інформаційного впливу, роль інформації у гібридних війнах, висвітлює їх наслідки

та наводить технології підтримки психічного здоров'я (Панченко, 2020). Акцент на інформаційному факторі у прогресуванні гібридної війни роблять і інші автори, зокрема В. Чалапко розглядає гібридну війну як одну із форм інформаційного насильства (Чалапко, 2021). Також вказується на той факт, що гібридна війна – це когнітивна, семантична війна, боротьба смислів і ціннісних установок (Яворська, 2016).

Якщо розглядати розпал гібридної війни на теренах України, то дослідниками відзначається значний приріст хронічних захворювань, виявлення погіршення психічного здоров'я на більш ранніх стадіях, зниження матеріально-економічного становища серед населення (Osiichuk, Shepotylo, 2019).

Отже, гібридна війна стала об'єктом вивчення на різних рівнях і в різних сферах людської діяльності, але стосовно дослідження медико-психологічного аспекту ця проблема майже не висвітлена у науковому просторі, що актуалізує потребу примножити наукові доробки у цьому напрямі.

Мета роботи – розкрити актуальні медико-психологічні проблеми населення у період гібридної війни, а також визначити шляхи їх вирішення і попередження.

2. Методологія та методи

Дослідження проводилося на базі державного закладу «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України» (Центр) у рамках виконання НДР за замовленням МОЗ України «Розробка системи реабілітації медико-психологічного спрямування особам за умов інформаційно-психологічної війни» (2020–2022 рр., № держреєстрації – 0120U101304). З метою покращення надання медико-психологічної допомоги населенню було впроваджено консультування практичного психолога пацієнтів відділення нейрофізіології та нейрореабілітації, які отримували курс лікування і реабілітації з хронічною неврологічною патологією, зокрема з вертеброгенними і судинними захворюваннями.

Із метою досягнення поставленої мети дизайн дослідження висвітлено у три етапи.

Перший етап – первинна консультація практичного психолога, проведення первинної психологічної діагностики, консультація надання рекомендацій за результатами діагностики. На цьому етапі участь взяли 98 осіб респондентів віком від 19 до 67 років. Середній вік становив $42 \pm 3,2$ роки. Зі вказаною групою респондентів проведено клінічну бесіду, емпіричне дослідження психоемоційного стану за розробленою та затвердженою методологією. Другий етап – поглиблена психологічна діагностика і виявлення медико-психологічних проблем респондентів, консультування за результатами, планування подальшої корекційно-профілактичної роботи. Третій етап – проведення корекції, просвіти та профілактики розвитку психічної патології.

Психодіагностика проводилася широковідомими, варифікованими та надійними методиками. Психологічний комплекс первинної діагностики становлять такі психологічні методики: «Методика самооцінки емоційних станів А. Уессмана і Д. Рікса», «Клінічний опитувальник для виявлення й оцінки невротичних розладів К.К. Яхіна, Д.М. Менделєвіча», «Метод колірних виборів Люшера», методика стресостійкості та соціальної адаптації Холмса і Раге, методика «Шкала психологічного стресу PSM-25». Проведення поглибленої психологічної діагностики здійснювалося за допомогою авторського програмного засобу «РДЦ-1», до складу якого увійшли психологічні методики: Міссісіпська шкала посттравматичного стресового розладу, Симптоматичний опитувальник (SCL-90-R), опитувальник суїцидального ризику (модифікація Т.Н. Разуваєва), опитувальник копінг-поведінки Лазаруса.

3. Результати та дискусії

На початку дослідження 68,3% респондентів (67 осіб) мали неясність щодо пропозиції отримати консультацію психолога задля вивчення їхнього психоемоційного стану. Така реакція була викликана відсутністю досвіду спілкування із психологом, не розумінням потреби у діагностуванні особистісного психологічного комфорту. Після додаткового роз'яснення пацієнти не заперечували щодо проходження психологічного консультування, а у 11% (10 осіб) з'явилося бажання та підвищений інтерес щодо отримання досвіду спілкування із психологом. Серед проконсультованих респондентів тільки 12 осіб (13,3%) відзначили скарги на появу роздратування, зміну настрою, підвищення виникнення конфліктів із близькими та колегами, 86 осіб (87,7%) не мали скарг до психолога взагалі. Поряд із цим хочеться наголосити на тому, що у ході клінічної бесіди 78 осіб (77%) говорили про страх за

своє майбутнє та майбутнє своїх близьких, занепокоєння щодо можливості активізації бойових дій на території їхнього перебування, хвилювання щодо соціально-економічного становища у країні, бо це впливає на їхнє матеріальне становище, виникнення загрози втрати робочого місця, погіршення якості життя загалом. Особливо ці прояви примножувалися через нагнітання соціально-економічної ситуації у засобах масової інформації. 64% респондентів (63 осіб) підкреслили, що помічали через перегляд телевізійних передач чи перегляду новин у Інтернеті, що у них збільшувалася тривога, виникало внутрішнє занепокоєння, обурення, з'являлися задуха, головний біль, підвищувався артеріальний тиск.

Наведені дані говорять про необхідність розробки алгоритмів, наборів даних і завдань для виявлення фейкових новин. Актуальність цього питання підтверджується зарубіжними колегами (Nasir, Khan, Varlamis, 2021).

Понад дві треті респондентів (77 осіб) мали занадто обмежені знання щодо розуміння поняття психологічних ресурсів і методів їх відновлення як головного чинника протидії стресовим ситуаціям. Таким чином, за результатами первинної діагностики були виявлені певні порушення психологічного комфорту та прояви змін психічного здоров'я (див. табл. 1).

Таблиця 1
Особливості психоемоційного стану населення у період гібридної війни

Показники	Інтенсивність прояву серед респондентів
Прояви тривоги	31% (30 осіб)
Нервово-психічна напруга	30% (29 осіб)
Прояви астенії	27% (26 осіб)
Прояви вегетативних порушень	27% (26 осіб)
Прояви невротичної депресії	26% (25 осіб)
Низька стресостійкість	23% (22 осіб)
Негативна самооцінка емоційного стану	22% (21 осіб)

За результатами первинної діагностики встановлено, що третина вибірки мають проблеми психологічного характеру, які провокують розвиток психічних захворювань. Із метою попередження глибокої психічної патології 29 респондентам було рекомендовано додаткове (поглиблене) діагностичне обстеження, що надало змогу виявити більш складні порушення психоемоційного стану. Проведене поглибленої діагностики спрямоване на вивчення реакції населення на стрес, виявлення симптоматичних проявів, суїцидальних ризиків та ін. (див. табл. 2).

Таблиця 2
Симптоматичні прояви порушень і розладів психічного спектру, N = 29

Прояви	Кількість фізичних осіб	Відсоткове співвідношення
Окремі ознаки посттравматичного стресового розладу	13 осіб	44,2%
Прояви посттравматичного стресового розладу	11 осіб	37,4%
Соматизація	17 осіб	57,8%
Високі показники проявів obsесивно-компульсивного розладу	16 осіб	54,4%
Інтерперсональна чутливість	15 осіб	51%
Прояви депресії	18 осіб	61,2%
Ворожість	13 осіб	44,2%
Тривожність	12 осіб	40,8%
Фобії	7 осіб	23,8%
Прояви паранояльності	14 осіб	57,6%
Прояви психотизму	10 осіб	34%

Із таблиці 2 видно наявність високих показників за кожною шкалою. Такі прояви виявлені у людей, котрі майже не мали скарг, а якщо і були, то на них вони намагалися не звертати уваги. Також у 10% респондентів яскраво виражений фактор зламу культурних бар'єрів, що говорить про наявність суїцидальних ризиків.

Частиною поглибленої діагностики було вивчення копінгових стратегій у стресових ситуаціях. Задля розуміння повної картини виявлення копінгів, що найбільш і найменш застосовуються людьми у стресових ситуаціях, кожний вид копінгу було представлено трьома рівнями: адаптивним (переважає низький рівень напруженості), граничним (адапційним потенціалом особистості у пограничному стані), дезадаптивним (високою напруженістю). Для більшої наочності результати представлено у таблиці 3.

Аналізуючи дані інтенсивності прояву копінгу за його видами, було визначено, що більшість респондентів (середня кількість осіб становить близько 15 (52%)) мають граничний копінг за 8 шкалами, що є середнім рівнем. Тобто стан «золотої середини» – коли є ресурс для відновлення психологічного балансу навіть у разі впливу більш сильного стресового фактору, отримання психоемоційного виснаження і дезадаптації поведінки.

Низький рівень (адаптивний копінг) спостерігається у меншості осіб за кількістю респондентів (середня кількість складає близько 5 (17,2%) осіб за кожною шкалою). Високий рівень (дезадаптація) спостерігається у середньому близько у 10 (34,5%) осіб за кожною шкалою. Проаналізувавши за 8 видами копінгову поведінку респондентів, чіткої переваги за однією зі шкал ми не виявили.

Із таблиці 3 можна відзначити, що найбільш вираженими дезадаптивними копінгами є позитивна переоцінка, самоконтроль, пошук соціальної підтримки, втеча-уникнення. Усі досліджені копінги використовуються в цій вибірці респондентів для боротьби зі стресом. Деякі стратегії проявляються в дезадаптивному варіанті (пошук соціальної підтримки, планування рішення проблеми, позитивна переоцінка), проте більшість використовуються у граничному копінгу.

Переважаючий довготривалий стрес перевершує здорові стратегії допінгової поведінки людини, що стає загрозою до розвитку суїцидальних тенденцій (Stallman, 2020), тому отримані результати стають суттєвою підставою для розвитку психопрофілактичних заходів серед населення, планування корекційної роботи й організації комплексної медико-психологічної допомоги.

За результатами поглибленої діагностики 24 особам була рекомендована консультація психіатра для уточнення клінічної картини посттравматичного стресового розладу і виявлення до нозологічних і нозологічних форм психічних розладів. Після поглибленої діагностики зі 100% респондентів (29 осіб)

Таблиця 3

Інтенсивність прояву копінгу за видами, N = 29

Вид копінгу	Адаптивний копінг*	Граничний копінг*	Дезадаптивний копінг*
Конфронтація	9 (31%)	17 (58,6%)	3 (10,3%)
Дистанціювання	5 (17,2%)	18 (62%)	6 (20,1%)
Самоконтроль	3 (10,3%)	18 (62%)	8 (27,6%)
Пошук соціальної підтримки	3 (10,3%)	8 (27,6%)	18 (62%)
Прийняття відповідальності	5 (17,2%)	14 (48,3%)	10 (34,5%)
Втеча-уникнення	6 (20,1%)	17 (28,6%)	6 (20,15)
Планування рішення проблеми	2 (6,9%)	12 (41,4%)	15 (51,7%)
Позитивна переоцінка	6 (20,1%)	13 (44,8%)	10 (34,5%)

* – кількість респондентів за кожним копінгом

була проведена просвітницька і профілактична робота (підготовлено й ознайомлено з дайджестом психологічного благополуччя, здійснено індивідуальний пошук особистісних ресурсів клієнта з використанням метафорично-асоціативних карт, надано пам'ятки щодо способів відновлення психологічних ресурсів і застосування оптимальних дій у стресових ситуаціях). Із 10 клієнтами (34%) було проведено психокорекційні сесії за встановленими запитами, пов'язаними з патологією психосоматичного ґенезу.

Таким чином, головними напрямками щодо зменшення рівня медико-психологічних проблем серед населення, а також попередження розвитку психічної патології, що характеризується зниженням функціонування когнітивних процесів, порушенням поведінки й адаптації є:

– застосування різнорівневої діагностики (первинна і поглиблена) допомагає поетапно спланувати роботи із клієнтом;

– індивідуалізація до кожного випадку (враховувати індивідуально-психологічні особливості та знаходити істинні причини медико-психологічних проблем) надає можливість формуванню довірчих відносин і підвищує результативність корекції;

– дотримання «бригадного» принципу у наданні необхідної допомоги (коли психологічні проблеми мають соматичні прояви, то важливо підключити вузькопрофільних клінічних фахівців) сприяє колаборації фахівців різних галузей;

– організація комплексної медико-психологічної допомоги (медикаментозна, фізіотерапевтичне, психотерапевтичне лікування і реабілітація) сприяє об'єктивізації стану людини;

– популяризація психологічних знань щодо методів і засобів відновлення психологічних ресурсів через зміцнення життєстійкості та резильєнтності сприяє підвищенню віри у власні сили, бажанню діяти та жити повноцінним життям.

Також сприяння підвищенню інформаційної культури населення та психологічної безпеки кожної окремої особистості суспільства належить збільшенню фільтрації мас-медійного контенту, збільшенню стресостійкості

завдяки поширенню тьюторингу щодо підвищення мотивації, самоефективності, розвитку особистісного потенціалу.

Висновки

Основними медико-психологічними проблемами у період гібридної війни є те, що за великої кількості інформації у населення існує дефіцит реальних даних соціально-економічного становища країни, через що виникає невпевненість у власному майбутньому. У більшості респондентів (78%) низька обізнаність щодо протистояння гострому та хронічному стресу, сприймання власних фізіологічних і духовних потреб має другорядність або взагалі відсутнє. Наслідками такого стає розвиток симптоматичних проявів посттравматичного стресового розладу (37,4%), астенії (27%), вегетативних порушень (27%), невротичної депресії (26%).

У вирішенні медико-психологічних проблем населення свою ефективність показали: застосування різнорівневої діагностики, організація комплексної медико-психологічної допомоги, індивідуалізація до кожного випадку, дотримання «бригадного» принципу, сприяння підвищенню інформаційної культури населення та психологічної безпеки кожної окремої особистості суспільства, через збільшення фільтрації мас-медійного контенту, збільшення стресостійкості завдяки поширенню тьюторингу щодо підвищення мотивації, самоефективності, розвитку особистісного потенціалу.

Представлений досвід і наведені пропозиції показали свою ефективність, але вони мають локальний характер. Задля охоплення більшої частини різних верств населення потрібен перегляд надання медичної та психологічної допомоги на рівні держави з удосконаленням нормативно-правової бази, підготовкою фахівців, зокрема медичних психологів.

Перспективи подальших досліджень полягають у збільшенні вибірки дослідження, вдосконаленні підходів і методів щодо забезпечення психологічної безпеки особистості, зокрема розбудові напрямів психологічної абілітації та психоедукації, розробці пропозицій щодо удосконалення психологічної допомоги у соціальній сфері та сфері охорони здоров'я країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Власюк В.В., Карман Я.В. Деякі основи поняття «Гібридна війна» в міжнародному праві. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. Вип. 12. С. 257–262. URL: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/item/207-deyaki-osnovu-ponyattya-hibrydna-viyna-v-mizhnarodnomu-pravi-vlasiuk-v-v-karman-ya-v> (дата звернення: 10.06.2021).
2. Комарчук О. Гібридна війна: сутність та структура феномену. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2018. № 1. С. 48–54.
3. Лобода Ю.О. Поняття «гібридна війна (гібридні військові дії)»: походження та складність. *Наука і оборона*. 2020. № 4. С. 20–23.
4. Магда Е.В. Гібридна війна: выжить и победить. Харьков : Виват, 2015. 320 с.
5. Панченко О.А. Інформаційна безпека в епоху турбулентності: державно-управлінський аспект : монографія. Київ : КВІЦ. 2020. 332 с.

6. Панченко О.А. Информационно-психологическая безопасность в эпоху турбулентности : монография. Киев : КВИЦ. 2020. 472 с.
7. Требін М.П. «Гібридна» війна як нова українська реальність. *Український соціум*. 2014. № 3. С. 113–127.
8. Чалапко В.В. Гібридна війна як сучасна форма насильства. «Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого». *Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2021. № 1 (48). С. 133–145.
9. Яворська Г.М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*. 2016. № 4. С. 41–48.
10. Elliott Child, Through the wringer: Mass interrogation and United State air force targeting intelligence in the early cold war. *Political Geography*. Vol. 75. 2019. URL: <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2019.102052> (дата звернення: 10.06.2021).
11. Klinke Ian. Vitalist temptations: Life, earth and the nature of war, *Political Geography*. Vol. 72. 2019. P. 1–9.
12. Nasir J.A., Khan O.S., Varlamis I. Fake news detection: A hybrid CNN-RNN based deep learning approach. *International Journal of Information Management Data Insights*. 2021. Vol. 1. Issue 1. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijime.2020.100007> (дата звернення: 10.06.2021).
13. Osiichuk M., Shepotylo O. Conflict and well-being of civilians: The case of the Russian-Ukrainian hybrid war. *Economic Systems*. 2019. Vol. 44. Issue 1. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ecosys.2019.100736> (дата звернення: 10.06.2021).
14. Stallman H.M, Beaudequin D., Hermens D.F., Eisenberg D. Modelling the relationship between healthy and unhealthy coping strategies to understand overwhelming distress: A Bayesian network approach. *Journal of Affective Disorders Reports*. 2021. Vol. 3. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jadr.2020.100054> (дата звернення: 10.06.2021).

REFERENCES:

1. Vlasiuk V.V., Karman Ya.V. Deiaki osnovy poniattia “Hibrydna vijna” v mizhnarodnomu pravi [Some basics of the concept of “hybrid war” in international law]. *Prykarpats'koho universytetu. Politolohiia – Visnyk Bulletin of the Precarpathian University. Politology*, 12, 257–262. <http://cslaw.knu.ua/index.php/item/207-deyaki-osnovy-ponyattya-hibrydna-vijna-v-mizhnarodnomu-pravi-vlasiuk-v-v-karman-ya-v> [in Ukrainian].
2. Komarchuk O. (2018). Hibrydna vijna: sutnist' ta struktura fenomenu [Hybrid war: the essence and structure of the phenomenon]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspil'ni komunikatsii ta rehional'ni studii – International relations, public communications and regional studies*, 1, 48–54 [in Ukrainian].
3. Loboda Yu.O. (2020). Poniattia “hibrydna vijna (hibrydni vijs'kovi dii)” : pokhodzhennia ta skladnist' [The concept of “hybrid warfare (hybrid warfare)” : origin and complexity]. *Nauka i oborona – Science and defense*, 4, 20–23 [in Ukrainian].
4. Magda E.V. Gibridnaja vojna: vyzhit' i pobedit'. [Hybrid War: Survive and Win]. Har'kov: Vivat, [in Russian].
5. Panchenko O.A. (2020). Informatsijna bezpeka v epokhu turbulentnosti: derzhavno-upravlins'kyj aspekt: monohrafiia [Information security in the era of turbulence: public administration aspect: monograph]. Kyiv: KVITs [in Ukrainian].
6. Panchenko O.A. (2020). Ynformatsyonno-psykholohycheskaia bezopasnost' v epokhu turbulentnosti: monohrafiia [Information and psychological security in the era of turbulence: monograph]. Kyiv: KVYTs. [in Ukrainian].
7. Trebin M.P. (2014). “Hibrydna” vijna iak nova ukrains'ka real'nist' [“Hybrid” war as a new Ukrainian reality]. *Ukrains'kyj sotsium – Ukrainian society*, 3, 113–127 [in Ukrainian].
8. Chalapko V.V. (2021). Hibrydna vijna iak suchasna forma nasyt'stva [Hybrid warfare as a modern form of violence]. *Visnyk NYU imeni Yaroslava Mudroho. Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia – Bulletin of the Yaroslav the Wise National University. Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology*, 1 (48), 133–145 [in Ukrainian].
9. Yavors'ka H.M. (2016). Hibrydna vijna iak dyskursyvnyj konstrukt [Hybrid warfare as a discursive construct]. *Stratehichni priorytety. Serii: Polityka – Strategic priorities. Series: Politics*, 4, 41–48 [in Ukrainian].
10. Child E. (2019). Through the wringer: Mass interrogation and United State air force targeting intelligence in the early cold war. *Political Geography*, 75. URL: <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2019.102052>.
11. Klinke I. (2019). Vitalist temptations: Life, earth and the nature of war. *Political Geography*, 72, 1–9.
12. Nasir J.A., Khan O.S., (2021). Varlamis I. Fake news detection: A hybrid CNN-RNN based deep learning approach. *International Journal of Information Management Data Insights*, 1, 1. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijime.2020.100007>.
13. Osiichuk M., Shepotylo O. (2019). Conflict and well-being of civilians: The case of the Russian-Ukrainian hybrid war. *Economic Systems*, 44, 1. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ecosys.2019.100736>.
14. Stallman H.M, Beaudequin D., Hermens D.F., Eisenberg D. (2021). Modelling the relationship between healthy and unhealthy coping strategies to understand overwhelming distress: A Bayesian network approach. *Journal of Affective Disorders Reports*, 3. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jadr.2020.100054>

Стаття надійшла до редакції 16.06.2021.
The article was received 16 June 2021.